

O sukobu, pomirenju i saradnji sa Zoranom Đinđićem

tamara nikčević

ĐINĐIĆEVA GLAVNA IDEJA JE BILA KAKO SRBIJU IZVUĆI IZ ZAOSTALOSTI. U NEKIM STVARIMA JE BIO PREBRZ, ČESTO DONOSIO ISHITRENE ZAKLJUČKE; BIO JE ENERGIČAN, GNEVAN NA NAŠU ZAOSTALOST I OPSEDNUT NAMEROM DA MODERNIZUJE SRBIJU

Prije tačno deset godina, 12. marta 2003, u Beogradu je, ispred zgrade vlade, ubijen prvi demokratski izabrani premijer Srbije, dr Zoran Đinđić. U intervjuu "Vremenu", osnivač i prvi predsjednik Demokratske stranke, nekadašnji profesor, prijatelj i, kako su mnogi govorili – politički otac Zorana Đinđića, Dragoljub Mićunović, prisjeća se svog nekadašnjeg studenta, otvoreno govori o njegovim vrlinama i manama i odgovara na pitanja – gdje je Srbija deceniju nakon Đinđićevog ubistva, kakvu odgovornost za to snosi partija čiji je on predsjednik Izvršnog odbora i kako je, prije više od dvadeset godina, obnovljena Demokratska stranka Ljube Davidovića.

"Kao rezultat *Glasnosti* i *Perestrojke* Mihaila Gorbačova, već 1989. godine krenulo je vrenje unutar zemalja takozvanog Istočnog bloka", kaže profesor Dragoljub Mićunović. "Budući da je socijalizam pokazao ne samo ekonomsku neefikasnost, nego i političku jalovost, bilo je neophodno pronaći neke nove puteve. I u Jugoslaviji je krenulo o tome da se razgovara; najpre unutar Socijalističkog saveza, a onda i šire. Pored onih koji su se, kao Mihajlo Marković, zalagali za nadstranački pluralizam, bilo je ljudi koji su govorili da se monopol jedne partije može srušiti jedino stvaranjem druge. O tome smo otvorili ozbiljnu debatu..."

"VREME": Ko?

DRAGOLJUB MIĆUNOVIĆ: Grupa "prognanih" profesora Filozofskog fakulteta okupljenih u Institutu društvenih nauka; razgovarali smo o osnivanju partije. Tu su bili profesor Ljubo Tadić, Vojislav Koštunica, Kosta Čavoški, Zoran Đinđić, ja... Saglasili smo se da buduću stranku proširimo pristalicama koje smo imali među intelektualcima, književnicima... U maju 1988. dao sam intervju NIN-u, Slobodanki Ast, u kome sam prognozirao da će za pet do deset godina sve tadašnje socijalističke zemlje biti višepartijske. Posle toga sam otišao u Nemačku, na Univerzitet u Konstancu. Ubrzo se dogodilo nešto što je izazvalo pravi politički zemljotres: pao je Berlinski zid i preko noći su krenuli da se obrušavaju svi socijalistički režimi. Skratio sam svoj boravak u Nemačkoj i već početkom decembra 1989. se vratio u Beograd. Ponovo smo se okupili u Institutu društvenih nauka i našoj grupi su se

uskoro priključili Miodrag Perišić, Rade Stojanović, Slobodan Inić, Vladimir Gligorov, Borislav Pekić, Milovan Danajlić, Gojko Đogo, Vida Ognjenović... Pripremne sastanke smo održavali u redakciji Književnih novina.

Čiji je urednik u to vrijeme bio Miodrag Perišić?

Tako je. Napisali smo Pismo o namerama i 12. decembra 1989, u beogradskom Domu omladine, organizovali konferenciju za novinare na kojoj smo saopštili da obnavljamo Demokratsku stranku Ljube Davidovića. Prethodno nas je Kosta Čavoški upozorio da se političko organizovanje van Socijalističkog saveza radnog naroda tretira kao protivustavno delovanje i da je za takav prestup zaprećena kazna do deset godina robije.

"Prema tome, gospodo", kazao je Kosta, "onaj koji to bude saopštavao, mora da računa na zatvor."

Nastao je tajac. Podsećajući prisutne na moje prethodno robijaško iskustvo, Čavoški je predložio da upravo ja budem taj koji će se sutradan obratiti novinarima. Najlakše ću, rekao je, podneti eventualne posledice.

[nastavak](#)

Robijaško iskustvo imao je i Borislav Pekić. Doduše, ne Goli otok kao vi...

Jeste, ali Pekić nije prisustvovao sastanku... Sutradan sam konferenciju za novinare započeo pozivom vlasti da nas odmah uhapsi, budući da svesno činimo krivično delo i, protivno Ustavu i Krivičnom zakonu, osnivamo političku stranku.

"S obzirom na to da je Jugoslavija ratifikovala Povelju UN i pakt o građanskim pravima, branićemo se činjenicom da su svi međunarodni akti stariji od domaćih", rekao sam.

Sala Doma omladine je bila puna građana, stranih novinara... Kasnije sam čuo da je vlast razmišljala da nas pohapsi i da su dva faktora bila presudna da se tako nešto ne dogodi.

Koja dva faktora?

Obavešten sam da je tadašnji šef partije Bogdan Trifunović odigrao dosta pozitivnu ulogu: ne samo da se založio za to da nas ne uhapse nego je govorio i o potrebi transformacije tadašnjeg Saveza komunista, o uvođenju višepartijskog sistema. Nismo uhapšeni, a Savez komunista je ubrzo postao Socijalistička partija Srbije. Drugi faktor je bio pad Čaušeskua: prvi put su kod nas počeli da razmišljaju da bi rumunski scenario možda i ovde mogao da se ponovi.

Kakav odnos ste imali prema Slobodanu Miloševiću, politici koju je najavio na Gazimestanu 1989?

Deo inteligencije je već bio zaveden njegovim "nacionalnim preporodom" i mi im, naprosto, nismo bili interesantni.

Kako to da vam se nije pridružio Dobrica Ćosić?

Reč je bila o idejnom problemu. Naime, za razliku od nas koji smo insistirali na tome da je u Jugoslaviji ključno demokratsko pitanje, Ćosiću je nacionalno oduvek bilo na prvom mestu.

Demokratska stranka je, kažu, uvijek imala svoje demokratsko i nacionalističko krilo koja su se borila za prevlast.

Imala je, nije sporno. To je pokazala i sama Skupština DS-a. "Nećemo da razbijemo Jugoslaviju, ali nećemo ni da Jugoslavija razbije nas" – izbacili su parolu pojedini članovi naše partije koji su pokazivali rezervu u odnosu prema Jugoslaviji... Zvanično, Demokratska stranka je nastala 3. februara 1990; na tajnom glasanju, za prvog predsednika sam izabran jednoglasno. Bora Pekić je postao potpredsednik. Na moj predlog, Kosta Čavoški je izabran za predsednika Izvršnog odbora, dok su za potpredsednike bili su predloženi Slobodan Inić i Zoran Đinđić. Izabran je Inić. Đinđić je u to vreme još uvek bio relativno nepoznat; tek se bio vratio iz Nemačke sa studija. Sa mindušom i perčinom, a uz to i drsko samouveren, kod tradicionalista je izazivao nepoverenje.

Kada ste upoznali Zorana Đinđića?

Zoran Đinđić je bio student beogradskog Filozofskog fakulteta, jedan od poslednjih diplomaca pred naše izbacivanje sa Univerziteta.

Sa još sedam profesora, sa Filozofskog fakulteta ste izbačeni 1975?

Izbačeni smo u januaru 1975; Zoran je diplomirao u septembru 1974. Kada je stigao na Filozofski fakultet, Đinđić je pomalo bio frustriran činjenicom da je "zakasnio" za šezdesetosmaša; '68. je bio maturant. Kao mlad čovek revolucionarnog duha, odmah je ušao u studentski fakultetski odbor, ubrzo postao njegov predsednik...

Bio je dobar student?

Odličan. Veoma inteligentan, bistar, radoznao, vredan... A imao je i taj "praktičan duh". Zorana je, recimo, impresionirao njegov školski drug i prijatelj Kecman, koji je, još kao gimnazijalac, imao samoposlugu. I sam je želeo da uspe na taj način, da ima biznis... Sećam se, još pre osnivanja stranke, u Čika Ljubinoj ulici, pored Filozofskog fakulteta, otvoren je butik čiji je vlasnik – to smo kasnije saznali – bio Vanja Bokan. Kada bismo tuda prolazili, Zoran me je molio da svratimo, da provirimo s vrata.

"Evo, profesore, pogledajte ovog momka", pokazivao mi je Bokana. "Dvadeset pet godina, a već ima zlatnu "Ameriken ekspres karticu!" Fascinirao ga je uspeh mladih ljudi, njihova snalažljivost.

Ili, dok je, recimo, bio u Konstancu na postdiplomskim studijama, odlučio je da ispred kuće u kojoj je stanovao, a koju su studenti bili "zauzeli", u toj velikoj bašti, posadi povrće. Pronašao je nekog Turčina koji je imao seme za luk i paradajz; kupio je ašove i pribor i sam izriljao celu baštu. Ushićen, kasnije mi je objašnjavao da proizvodi čistu, ekološku hranu. Kod Zorana vam je inače uvek, iza svega što je radio, morala da postoji neka "ideologija"... Posle toga, primetio je da na putu do Univerziteta postoji

nekakav jabukovac, divlje jabuke o kojima niko nije vodio računa; gimnazijalca koji je sa njima stanovao nagovorio je da sakupi te jabuke kako bi ih kasnije prerađivali i od njih pravili sok. Našao je i nekog Grka koji je imao presu i sa njim napravio posao: pola proizvedenog soka ostaje Grku, a pola je Zoran nosio u komunu.

"Kaži, kakav je sok?", pitao me je ponosno.

Preduzimljivost je bila deo njegovog karaktera. Nije podnosio pasivnost.

A filozofija? Je li se time bavio?

Spremajući disertaciju, Zoran je, normalno, mnogo čitao. Školovanje u Nemačkoj Đinđiću je donelo još jednu povoljnu okolnost: stalne filozofske diskusije, kako na fakultetu tako i u "zajedničkoj kući" u kojoj su stanovali i neki docenti i asistenti. Gotovo svaki put kad bih svraćao kod njih u "komunu", Zoran bi mi pročitao neki odlomak iz disertacije o kome bismo kasnije raspravljali. U Nemačkoj je dobio tu neophodnu podlogu za kasniju veštinu argumentovanja u filozofskim debatama. Pod uticajem Frankfurtske škole – Horkhajmera i Adorna, kasnije Habermasa i Velmera – u modi je tih godina bilo kritičko preispitivanje filozofskog nasleđa, stalne "rekonstrukcije" – od prosvetiteljstva, velikih nemačkih filozofskih sistema do Karla Marksa. Zoran Đinđić se usmerio u tom pravcu i njegove knjige *Subjektivnost i nasilje*, posebno disertacija, bile su napisane u tom su stilu. Nažalost, ubrzo je prekinuo filozofski rad, pa bih danas s pravom mogao da kažem da je u pitanju bila jedna obećavajuća, ali prekinuta filozofska misao.

Koju je najprije prekinula politika?

To je tačno. Čim je ušao u aktivnu politiku, Zoran joj se, kao i svemu što je radio, sav predao. Filozofski rad je bio potisnut u stranu. U međuvremenu, često me je ispitivao šta radim, pišem li nešto, šta... Kad bih mu predložio da u pisanju filozofskih tekstova potraži odmor od politike, odmahivao bi rukom.

"Filozofija je luksuz!", govorio je. "Vratću joj se kada odem u penziju."

Nažalost, nije se vratio.... Đinđićeva glavna ideja je bila kako Srbiju izvući iz zaostalosti. U nekim stvarima je bio prebrz, često donosio ishitrene zaključke; bio je energičan, gnevan na našu zaostalost i opsednut namerom da modernizuje Srbiju. To je više nego dovoljno za jednog čoveka.

Kako je Zoran Đinđić uopšte stigao u Njemačku? Jednom mi je ispričao kako je tamo krenuo sa svega dvadeset maraka u džepu.

Odmah posle diplomskog, sa grupom studenta iz Zagreba, Sarajeva, Skoplja i Ljubljane, Zoran je pokušao da napravi nekakvu studentsku stranku. Prilikom pokušaja potpisivanja deklaracije o osnivanju, uhapšen je u Ljubljani, zajedno sa Linom Veljakom iz Zagreba, Darkom Štajom iz Ljubljane i Mišom Stojanovićem iz Beograda. Optuženi su za neprijateljsku propagandu.

Zorana Đinđića je branio advokat Srđa Popović?

Tako je. Osuđen je uslovno, na godinu dana zatvora, što mu je kasnije pravilo dosta problema. Onda mi se javio pismom.

Zašto pismom?

Zato što sam, kao Humboltov stipendista, 1977. otišao u Nemačku... Zoran se žalio da je izbačen sa posla, da nema gde da radi i pitao me da li može da dođe kod mene u Nemačku da doktorira. U Nemačkoj su redovni profesori imali na raspolaganju fond od hiljadu maraka kojim su studente plaćali da im pomažu oko organizovanja seminara i slično. Profesora Albrehta Velmera sam zamolio da mom studentu, Zoranu Đinđiću da tih sedamsto, osamsto maraka kako bi u Nemačkoj imao od čega da živi. Pošto su u to vreme Francuzi počeli da napuštaju nemačku okupacionu zonu – njen uži deo – studenti su odjednom imali na raspolaganju mnogo slobodnih stanova u koje su uletali brzinom svetlosti; u jedan od takvih se uselio i Zoran Đinđić. Ubrzo je počeo da radi doktorat; doktorirao je posle godinu i po, dve. U komisiji je, pored Velmera, bio i profesor Ernst – zanimljiv tip, levičar; član Komunističke partije Nemačke...

A Jirgen Habermas?

Ne, Habermas nije bio u komisiji. Iako je ranije bio profesor na Frankfurtskom univerzitetu, u vreme Zoranovog boravka u Nemačkoj, Habermas više nije predavao; radio je u "Maks Plank" institutu.

Kažu da je Zoran Đinđić tih godina bio veoma zainteresovan za grupu Bader-Majnhof.

Ne u tom smislu. Sedamdesetih godina prošlog veka, Nemačka se "ljuljala", bila na ivici da, zbog pojave te vrste terorizma, sklizne u desnu diktaturu. Najpre su napadnuti profesori-marksisti. Traženo je da se sa Univerziteta izbace profesori Habermas, Velnera, Fečer – svi ti Adornovi naslednici. Napadnuti su i Vili Brant, Hajnrih Bel. Neke desničarske organizacije su čak pretile da će ubiti Belovog sina. U međuvremenu, posle otmice aviona od strane Crvenih brigada, Bader je pronađen mrtav u svojoj zatvorskoj ćeliji.

Zvanična verzija je bila – samoubistvo.

U to je malo ko verovao. Među studentima su vođene žestoke debate, organizovane tribine na kojima je učestvovao i Zoran Đinđić... Zoran se u to vreme upoznao sa jednim veoma interesantnim čovekom, anarhistom, koji je, kao naučnik, radio u američkom digitalnom informacionom centru. Kada je saznao da se taj centar bavi poslovima koji služe američkoj vojsci i tajnim službama, napustio je posao i nastavio da živi onako, ko zna od čega. Zoran je bio oduševljen i mislim da je njegovo interesovanje za anarhiste i Kropotkina – o kome je kasnije pisao – poticalo od druženja sa tim nemačkim anarhistom. Zvao se Pepe.

Kada se Đinđić vratio u Beograd?

Negde krajem sedamdesetih. Najpre je otišao u vojsku, a onda se zaposlio u Jugotursu kao prevodilac. Ubrzo sam mu pomogao da dobije Humboltovu stipendiju, tako da se vratio u Nemačku, u

Frankfurt, gde je boravio narednih godinu dana. Kada je u maju 1980. umro Tito, i sam sam se vratio u Beograd i naredne godine, pod pritiskom svetske univerzitetske javnosti i Međunarodne konfederacije rada, svi ranije izbačeni profesori su vraćeni na posao. Kao direktor tog novog Centra–Instituta za filozofiju i društvenu teoriju, Đinđiću sam odmah predložio da dođe u Beograd i da se kod nas zaposli. Pošto nije bio u zemlji, molbu sam napisao umesto njega. Tako je u Institutu dobio posao.

Imali ste neki zaštitnički, gotovo očinski odnos prema Zoranu Đinđiću?

Ne znam da li bi se tako moglo reći. Naravno, po godinama sam mu mogao biti otac, ali sam siguran da bi se Zoran uvredio ako bi mu neko rekao da ima "zaštitnika". Bio mi je veoma drag i simpatičan... U Beogradu smo se intenzivno družili, postali bliski prijatelji. Stalno se tu negde muvao, dolazio na naša "tajna" predavanja. U Nemačkoj je to prijateljstvo dodatno učvršćeno. Mešavinom šarma i cinizma, Zoran je lako osvajao ljude. Pritom, uvek je imao neku infantilnu potrebu da se dokazuje, da polemíše, da napada... Recimo, sa profesorom Veljkom Koraćem je svojevremeno ušao u nepotreban konflikt, zbog čega kasnije nije mogao da završi magistarske studije.

Kakav konflikt?

Tokom odbrane diplomskog, profesor Korać je rekao kako je Zoranov rad "laka konjica", da su zaključci doneti brzopletu... Naravno, Đinđić mu to nije zaboravio. Uskoro je iz štampe bila izašla neka Fihteova knjiga i Veljko Korać je o tome govorio na tribini u Studentskom kulturnom centru. Rekao je da Fihte, iako veliki mislilac, nažalost nije preterano plodan pisac. Onda se u diskusiju uključio Zoran Đinđić.

"Profesore", rekao je trijumfalno, "kod kuće imam Fihtea u trinaest tomova pa, pošto već predajete nemačku klasičnu filozofiju, mogu da vam ih donesem da pročitate."

Naravno, bila je to bezobrazna i drska provokacija i Veljko Korać mu to nikada nije oprostio.

Da li je Zoran Đinđić ljudima lako opraštao?

Mislim da jeste; nije bio zlopamtilo. Ali je voleo da napada autoritete, da se nadmudruje... To sam uvek doživljavao kao njegovu dečačka, infantilnu potrebu. Pored toga, Zoran je često znao da napravi iskorak iz rutinske formalnosti. Sećam se, kao delegacija opozicionih poslanika, 1992. posetili smo nemačkog ministra spoljnih poslova, Hansa-Ditriha Genšera. Primio nas je ujutro i odmah pitao šta bismo da popijemo.

"Šta se u ovo vreme pije u Srbiji", pitao je. "Kafa, čaj?"

"Rakija!", odgovorio je Đinđić.

"Ali, šta onda pijete u podne?", opet će začuđeni Genšer.

"U podne smo već svi pijani!", nasmejao mu se Đinđić.

Hoću da kažem da je bio spontan i, kada bi radio i loše stvari, pokušavao je da vam ih servira na šarmantan način. Ljudi su ga voleli...

Je li Zoran Đinđić bio šarmantan i onda kada vam je, 1994. godine, saopštio da morate da odete sa mjesta predsjednika Demokratske stranke?

Nije trebalo da mi saopštava; znao sam šta mi se sprema...

Kako ste znali?

Na indirektan način to mi je saopštio sam Slobodan Milošević. Naime, budući da mu je u tom momentu bila neophodna demokratska legitimacija a, posle svađe sa Šešeljem, i većina u Skupštini, Milošević je, krajem 1993, na sve načine pokušavao Demokratsku stranku da ubedi da sa njim uđe u koaliciju. Naravno, na tako nešto nisam pristajao.

Milošević vam je tada ponudio mjesto ambasadora SRJ u Vašingtonu?

Jeste... Stalno je nešto nudio, ali sam, kažem, sve te njegove "danajske darove" bez razmišljanja odbijao. Pre tog predloga da odem u SAD za ambasadora, tokom konferencije u Londonu 1992. kojoj sam prisustvovao na poziv Sajrusa Vensa, imao sam sa Miloševićem veoma neprijatan susret. To se dogodilo u hotelskom apartmanu Dobrice Ćosića, tadašnjeg predsednika SRJ, koji me je, nakon konferencije, pozvao da svratim do njega u hotel.

"Dođi, ovde samo što nas ne biju", rekao mi je.

Taj dan je bio neverovatan! Uputivši se prema hotelu, u Hajdparku sam najpre naleteo na Aliju Izetbegovića. Cenio me je jer sam ga branio tokom onog suđenja...

Za Islamsku deklaraciju, 1983?

Naravno... Pozdravili smo se. Alija je govorio tiho, gotovo šaputao.

"Šta je, Alija, zašto šapućeš?", pitao sam ga u šali. "U Hajdparku smo... Ljudi se ovde penju na stolice da bi vikali, govorili šta hoće."

Na samom ulazu u hotel, ispred mene je odnekud izleteo Radovan Karadžić.

"Mićune, izbacili su me, nisu me pustili da govorim sa Izetbegovićem", vikao je. "Zato sam ovde, na ulici, organizovao konferenciju za štampu; došli su svi novinari! Gledaj, biće na BBC-ju."

Bože, mislio sam, ko zna šta me još čeka... Penjući se na sprat, prema Ćosićevom apartmanu, video sam užurbanog Mihalja Kertesa.

"Profesore, jeste videli šta je uradio ovaj ludi Panić?", pitao je usplahireno. "Smenio me je!"

"Pa, šta ću ti ja?!", rekao sam i pošao dalje.

Naravno, Kertes je odmah javio Miloševiću da idem kod Ćosića.

Milošević to nije znao?

Nije... Čim sam ušao, Ćosić mi je ukratko prepričao šta se dogodilo. Delovao je zadovoljno, s obzirom na to da tokom konferencije ipak nije bila pomenuta vojna intervencija. U tome momentu, na vratima se pojavio Slobodan Milošević. U ruci je nosio čašu viskija s ledom; neprestano ju je vrteo, očito uživajući u zvuku koje su proizvodile kockice leda.

"Dobro, bre, Dobrice", počeo je teatralno, "vi ne samo da ne možete bez opozicije u Beogradu, nego izgleda ne možete ni u Londonu."

Ćosićev apartman je bio pun Miloševićevih ljudi – od Vladislava Jovanovića preko Mileta Perišića, Svete Stojanovića, Oskara Kovača, Dobricinih lekara... E, mislim, dobio sam publiku i sada bih to mogao da iskoristim.

"Za razliku od vas, gospodine predsedniče, gospodin Ćosić ima engleske manire i održava kontakte sa opozicijom; zna koliko je ona važna."

"E, profesore", domahnuo je rukom Milošević, "narod odlučuje o tome ko je i koliko važan."

"Pustite narod, narod je dole!", uzvratilo sam. "Bolje da pogledate Nušićevu komediju *Vlast* i vidite onog na vlasti koji se popeo na stolicu i gleda gore; ono što je dole, ispod njega, to ne vidi."

"Nemojte tako, profesore", nastavljao je. "Uvek kažem da je od cele naše loše opozicije još i najbolji profesor Mićunović."

"Prvo, gospodine predsedniče, nije u redu da mi kradete vic", nisam popuštao. "Pre nekoliko dana, na Studiju B sam vašem Aleksandru Bakočeviću rekao da možda i nije najgori u svojoj vrsti, ali da je problem u tome što mu vrsta ne valja. Drugo, zar niste nedavno rekli da je sva srpska opozicija izdajnička i plaćenička, a da je jedino Šešelj patriota? I evo, sada vas pozivam pred svedocima da kažete kada sam primio jedan dolar od bilo koga. Ako to dokažete, odoh na Novi Zeland da se nikada ne vratim; ako ne, tražim da mi se izvinite."

"Ama profesore, to sam mislio na Vuka Draškovića i ove ostale! Gde bih o vama tako nešto rekao?! Znam ja..."

Da je Vuk Drašković bio prisutan, bilo bi obrnuto.

Ma, naravno... Posle toga sam se obratio Vladislavu Jovanoviću podsetivši ga da je predsednik Vlade SRJ, Milan Panić, tog dana na BBC-ju rekao kako nema nikakvih tajni pred svojim državnim sekretarom, gospodinom Iglbergerom....

"I, sada, gospodine Miloševiću", okrenuo sam se prema njemu, "jesam li ja doveo Panića ili vi? I ko je onda pod američkim uticajem?"

"E, moj profesore", uzvratilo je pomalo rezignirano. "Došao sam ovamo sa najboljim namerama, a vi hoćete da se svađate!"

Primetio sam da se nešto događa, da nije u svom elementu. Ostali su ćutali kao zaliveni. Tek kasnije sam saznao da je Milošević tog dana doživeo još jedno javno poniženje: Panić mu je pretio da će ga smeniti, a onda ga je i Lorens Iglberger – koga je smatrao prijateljem – grubo napao, zapretivši mu da će, ako ne zaustavi agresiju u Bosni, završiti u Hagu. Da sam znao, ne bih pravio ovaj šou.

Posle tog susreta, Milošević se nije javio godinu i po dana.

I onda ste se vidjeli pred vašu ostvaku na mjestu predsjednika DS-a?

Tako je. Čim sam ušao, Milošević mi je rekao da se ne ljuti zbog te prepirke u Londonu, ali da mu je bilo krivo što sam mu sve to rekao pred njegovim ljudima. Složio sam se, iako sam ga podsetio da je prvi počeo kavgu.

"Dobro, dobro, ostavimo sada to", rekao je. "Pratim šta radite; prema meni ste kritični, ali ne radite protiv interesa zemlje... I, nešto sam razmišljao: zašto ne biste otišli u Vašington kao naš ambasador?"

"Za početak, gospodine predsedniče, zato što SRJ nema svoju ambasadu u Vašingtonu. Ti odnosi su prekinuti..."

"Da, da, jeste... Ali, mislio sam na Njujork, na UN."

"Gospodine predsedniče", prekinuo sam tu farsu, "ako vas dobro razumem, vi mene terate iz zemlje... Znao sam, kada je Hruščov terao Molotova, poslao ga je za ambasadora u Mongoliju; u tom smislu, priznajem, vaša ponuda je mnogo galantnija. Samo, moram da vam kažem da, sve dok vodim ovu partiju, pre svega pretendujem na vašu stolicu."

"E, to ćete da pričekate", nasmejao se.

Iskreno, videlo se da mu nije bilo baš prijatno. Znao je da radi nešto prljavo, nešto loše. Na kraju, ispratio me je do hodnika.

"Profesore, želim vam sve najbolje", rekao je i stisnuo mi ruku.

Posle toga se niste vidjeli?

Bio je to naš poslednji susret. Inače, moram da kažem da je, tokom svih tih godina, Milošević prema meni bio veoma korektan. Kao i ja prema njemu, uostalom. Kada god bih se vratio iz neke posete inostranstvu, kada bi me pozvao, smatrao sam da je fer da ga obavestim o tome šta strani državnici i diplomate misle o nama, šta nam savetuju ili prigovaraju, šta nam se sprema... Znao sam, čudne su i nepredvidive ljudske sudbine.... Sećam se – a to sam Miloševiću jedanput i rekao – jednog pomalo klempavog mladića koji je stalno poskakivao, provirivao kroz prozor učionice u prizemlju dvorišta Filozofskog fakulteta i čekao kada ću da završim čas, pa da njegova devojka izađe. Naravno, bio je to Slobodan Milošević.

Bili ste profesor Mirjani Marković?

Jesam. Uvek ju je čekao...

"E, profesore", pričao mi je kasnije Milošević, "samo da znate kako sam vas tada mrzeo! Napolju hladno, a vi nikako da završite čas. Inače, o vama se u našoj kući može čuti bezbroj anegdota. Zašto ponekad ne dođete, onako neformalno, kod nas na čaj, kao što to rade pravi Englezi?"

"Kada Srbija bude Engleska, doći ću, hvala vam", rekao sam.

Dobro, vratimo se Zoranu Đinđiću. Kako vam je saopštio da je te 1993. ušao u pregovore sa Miloševićem?

Došao je i rekao mi da mu je ponuđena funkcija predsednika vlade; to mu je, kaže, ponudio sam Milošević. Nisam bio iznenađen. Podsetio sam ga da je isto to nudio i Čosiću i Paniću...

"Znaš kako su prošli", pokušavao sam da ga urazumim. Šta ćeš ti tamo? Imamo jedva trideset poslanika, Milošević njih preko stotinu; nećeš moći ništa da proguraš u Skupštini... Ako se pobuniš i ne sprovodiš njegovu politiku, Milošević će te najuriti kada mu se prohte. Bićeš njegov službenik, ali i saučesnik."

"Neću, neću... Staviću ja njemu nogu u vrata!", bio je uporan.

"Ti stvarno misliš da ćeš uspeti svakoga da prevariš, da si najpametniji na svetu?", pitao sam ga s nevericom.

Pogledao me je zapanjeno. Nikada neću zaboraviti taj pogled.

"Da, mislim!", odgovorio je. "Zar i ti o sebi ne misliš da si najpametniji?"

"Ne mislim, Zorane", rekao sam. "Zato se i bojim za tebe."

Ipak, videlo se da mu nije bilo lako. Njegovi prijatelji pokušali su sa raznim ponudama... Pored toga, Zoran je znao da sam u stranci imao veliki ugled, da su me ljudi voleli. Kada sam podneo ostavku, na kraju govora, neki od njih su čak i plakali. Ustali su i dugo aplaudirali.

Niste htjeli da dopustite da vas smijene, zato ste podnijeli ostavku?

Pre svega, hteo sam i da im olakšam, da se ne bi kolebali između poštenja i časti. Jer, svi su vrlo dobro znali da ne postoji ozbiljan razlog za moju smenu; iako bi, znao sam, neki od njih za to glasali. Želeo sam da ih unapred oslobodim nečiste savesti. To sam i rekao. Neki ljudi su pokušali novcem da povećaju uticaj u stranci... Ta mogućnost ulaska u vlast opčinjavala je mnoge. Najzad, Milošević se konačno oslobodio nekooperativnog protivnika.

Kako ste se osjećali dok ste podnosili ostavku? Iznevjereno?

Bio sam razočaran. Ali ne toliko u Zorana Đinđića koliko u stranku.

Zašto ne u Zorana Đinđića?

Zato što sam znao koliko je ambiciozan i koliko čvrsto veruje u to da će uspeti sve da ih prevari, da ih nadmudri. Ostavku sam započeo rečima da postoje tri teme o kojima bih želeo da govorim, odnosno

tri aspekta koja se tiču istog događaja: jedan je lični – o njemu možda nema smisla govoriti kao o privatnoj stvari, rekao sam – iako je on za mene bio najdramatičniji; drugi je stranački, a treći je državni, društveni, kako hoćete. Evo, pročitacu vam deo, imam ga ovde:

"Ovaj lični aspekt tiče se jednog dubokog prijateljstva i on je, rekao bih, posebno dramatičan u celom ovom događaju. Iz najmanje dva razloga ne mogu reći 'Zar i ti, sine Brute?!': prvo, svako poređenje sa Cezarom bi bilo neumesno; uz to, u sebi nemam ništa cezarističko. Drugi razlog je mnogo dublji i posebno mi je teško i žao što ne mogu reći ono što je, nad Cezarovim lešom, rekao Šekspirov Marko Antonije:

'A Brut je ipak pošten čovek'.

Toliko o toj ličnoj temi.... Pomenuo sam je kako iz mojih ličnih razloga, tako i zbog onoga o kome danas ovde govorim, a koji mi je nekada bio drag; kao što je verovatno drag mnogima od vas. Ali druga tema je sada mnogo važnija – i za mene i za sve vas; prvu sam već nekako preboleo..."

Jeste li?

Pa, dobro... Jesam, nije to tako strašno... Da se razumemo: meni politika nikada nije bila sve u životu; imao sam karijeru, odmah sam osnovao svoj časopis, ovu fondaciju... Ali, eto... Bilo je što je bilo... I, da nastavim:

"Hteo bih odmah da kažem da će ovo što se događa u DS-u izmeniti našu političku taktiku, našu etiku i mnogo toga kada je reč o našim političkim borbama.... Ovo što je činjeno i kako je činjeno, izvedeno je po pravilima 'političke borbe', ali borbe bespoštedne koja se ne očekuje u političkim strankama, nego možda između suparničkih stranaka i između zavađenih država. Znam da je makijavelizam kao oblik političke borbe uvek bio moguć. Kada sam ulazio u politički život, nisam bio naivan da poverujem da toga više neće biti. Ali, trebalo bi da se pitamo kako se dogodilo da je on bio moguć i u našoj stranci među političkim prijateljima. To što se dogodilo izvedeno je tehnikom koja je, rekao bih, spoj makijavelizma i revolucionarne tehnike...."

I, nema potrebe da čitam dalje....

Kako ste se i kada pomirili? Da li je Zoran Đinđić pokušavao da vam se približi ili je bio onakav kakvim ga danas opisuju neki od onih koji su ga poznavali: hladni pragmatik, bez emocija?

Ne bih rekao da je Zoran Đinđić bio čovek bez emocija i ne verujem da je tako lako ušao u sukob sa mnom. Ipak, znate... Pomirili smo se kada mi je, četiri godine kasnije, ispričao šta se sve događalo tih dana... Vraćali smo se iz Soluna, sa nekog skupa Pakta stabilnosti jugoistočne Evrope. Bila je 1998, negde pred bombardovanje. Zoran Živković je stigao kolima, Đinđić i ja avionom, preko Budimpešte. Živković je predložio da nas odveze do Niša. Kolebao sam se, ali je Zoran insistirao:

"Ajde, bre, ne budi dete", ubeđivao me je. "Idemo do Niša, pa ćemo pozvati mog vozača da nas odveze do Beograda. Ti si siroma' čovek, hajde. Doći će ovi moji sa BMW-om..."

Uglavnom, čim smo seli, počeo je da mi priča šta se događalo te 1994. i ko je sve u tome učestvovao. Nisam mogao da poverujem...

Šta niste mogli da poverujete?

Najpre, bio sam zapanjen Zoranovom otvorenošću. Pričao je o susretima sa Miloševićem.

"Milošević je spakovao tim za tvoje rušenje", rekao je. "Sve je rađeno preko Milorada Vučelića, mog prijatelja iz mladih dana, Milana Beka, Aleksandra Tijanića, Slobodana Radulovića... Na kraju, Jovica Stanišić me je odveo kod Miloševića."

Pričao je o tom letovanju sa nekima od njih na Krfu, gde je plan dodatno razrađen... Naravno, sve vreme je verovao da će ih preveslati. Mislio je da se sudar sa Slobodanom Miloševićem u tom momentu ne isplati i da će Demokratska stranka, odbije li Miloševićevu ponudu, većito ostati mala, partija bez ikakvog značajnijeg uticaja na politički život Srbije.

"Mislio sam da ću, ako lukavo uđem u taj savez sa njim, kao premijer uspeti da vodim politiku na svoj način, bez uslovljavanja."

Pričao je i pričao... Nije mogao da se zaustavi. Već smo bili stigli u Beograd, kada me je pozvao da sutra ujutro dođem kod njega u stranku, u Krunsku, da bismo nastavili razgovor. Očigledno, imao je potrebu da se na neki način "ispovedi". Najpre sam odbio...

Zašto?

Nisam mogao, nisam više hteo to da slušam... Ipak, sledećeg jutra sam došao kod njega u Krunsku. Završio je kasno tog popodneva. Rekao mi je da je Miloševićeva ponuda bila – uzmi ili ostavi. Pokušao je da odigra njegovu igru, ali je ubrzo shvatio da ga je prevario. Umesto mesta premijera, ponudili su mu da bude potpredsednik Mirka Marjanovića. Odbio je. Ali je to prihvatio Slobodan Radulović... Iako sam ga dobro poznao, zapanjila me je Đinđićeva otvorenost sa kojom je govorio o sebi, svojim postupcima i zabludama; taj stepen iskrenosti... Verovao sam mu... Zagrlio sam ga...

"Eh, koji si ti...", rekao sam, odahnuvši. "Razoružao si me tom svojom iskrenošću i omogućio da ovu temu konačno skinemo sa dnevnog reda. Naši odnosi će, nadam se, ponovo biti onakvi kavi su nekada bili i kakvi obojica želimo da budu."

Dakle, oprostili ste mu?

Jesam. Ponovo smo počeli intenzivno da sarađujemo. Ubrzo sam došao na ideju da ujedinito sve opozicione partije koje u svom zbiru nadmašuju Miloševića. Napisao sam pismo i sve lidere opozicije pozvao na "Okrugli sto". Tako je nastao DOS. Kasnije, kada je Zoran došao na čelo Vlade, i tada smo sarađivali... Sve do tog 12. marta...

Ko vam je javio da je Zoran Đinđić ubijen?

Nalazio sam se u svom Kabinetu, u Skupštini SRJ. Pozvala me je Biljana, Zoranova sekretarica i rekla da je ispred Vlade bila neka pucnjava, da je Zoran ranjen, da su ga odveli u bolnicu... Odmah sam došao u Vladu i, zanimljivo, u garažu sam ušao iz Ulice Kneza Miloša. Da je Zoran išao tim putem, ne bi ga ubili. Dakle, sve je bilo namešteno, sve spremno; doslovno su ga doveli na streljanje. Kako i ne bi kada mu je u organizaciji obezbeđenja bio čovek koji je bio Legijin zamenik.

Čim sam došao u Vladu, pozvao sam telefonom Tomicu Milosavljevića, ministra zdravlja.

"Pre nekoliko minuta je konstatovana smrt", rekao mi je.

Otišao sam kod Ružice. Tamo su već sedeli Miroslav Mišković i Bogoljub Karić. Onda je došao Zoran Živković. I još neki. Ružica je bila u šoku.

A vi?

I ja... Dva dana pre ubistva sam ga pozvao telefonom i pitao ga da li je tačno da su te Crvene beretke toliko jake. To su mi prethodnog dana ispričali Nebojša Čović i Dušan Mihajlović.

"E, znaš li ti da oni mogu ovog trenutka da sednu u helikopter – u svojoj bazi imaju čak i helikopter – da dođu ovde, da nas pokupe i da niko nikada ne sazna gde smo?", pitao me je.

Bio sam zapanjen.

"Zašto onda nešto ne preduzmeš?", pitao sam ga. "Ne moram da te učim: u državi ne mogu da budu dva monopola moći; u suprotnom, imaćeš građanski rat. Da sam na tvom mestu, uzeo bih bataljon vojske, opkolio ih, i dao im deset minuta da izađu napolje sa podignutim rukama... Ako ne izađu, raspalio bih po njima."

"O, pa nisam znao da si tako krvoločan", smejao se. "Ali, gde mi je taj bataljon, odakle mi vojska?!"

Zbilja, odakle mu? Do februara 2003, vrhovni komandant Vojske SRJ je predsednik Vojislav Koštunica.

Tačno! Đinđić je znao da na vojsku nije imao nikakvog uticaja.

"Dobro, predložio sam, uzmi avion, pripreti da ćeš baciti bombu na sedište Crvenih beretki."

"Gde da nađem takvog pilota?", pitao je. "Ali, videćemo, valjda ćemo nešto smisliti da to razbijemo iznutra."

Eto, to je bio naš poslednji razgovor. Prethodno smo, otkako je slomio nogu, razgovarali skoro svake večeri. Nije mogao da spava, pa me je pozivao telefonom. Ponovo smo se zbližili.

Ali, zar u doba sukoba na relaciji Koštunica–Đinđić niste držali Koštuničinu stranu?

Nisam. Insistirao sam da se taj sukob izgadi i uvek bio bliži Zoranu Đinđiću. Sve sam radio u dogovoru sa njim.

Pa, niste ga valjda u dogovoru sa njim napadali po medijima?

Nisam ga napadao na taj način. Naše prijateljstvo nikada više nije dolazilo u pitanje. Ali, bilo je neslaganja, različitih mišljenja, ne kažem... Počelo je sa problemima oko predsedničkih izbora. Iako nije bio član DOS-a nego nekakav ekspert, Miroljub Labus je došao kod mene da traži podršku za svoju kandidaturu. Odbio sam ga. Hteo sam da podržim samo nekog od DOS-ovih kandidata...

Dakle, Koštunicu?

Koštunica je bio član DOS-a. Dakle, vrlo principijelno...

Kako to da vam je mnogo više bilo stalo do forme, nego do suštine? Đinđić i Koštunica su u to vrijeme bili ozbiljno zaoštrili odnose i poznato je po kom šavu je taj odnos pucao.

Po mom mišljenju, stvar nije bila u formi, nego upravo u suštini. Bilo mi je stalo da se DOS po svaku cenu održi... Pre toga, Koštunica, koji je imao preko šezdeset procenata podrške građana, bio je najavio da će na predstojeće parlamentarne izbore Demokratska stranka Srbije izaći samostalno. Đinđić me je nagovorio da odem kod Koštunice i ubedim ga da to ne čini. Dugo smo razgovarali i Koštunica je na kraju poništio odluku koju je prethodno bio doneo njegov Glavni odbor. Na izbore smo izašli zajedno i dobili stotinu osamdeset poslanika. E, onda je došao problem sa mandatima, sa isterivanjem DSS-a iz Skupštine, sa čim se takođe nisam slagao. Pokušavao sam da utičem da DOS, uprkos svemu, po svaku cenu ostane zajedno... Kada su došli predsednički izbori, rekao sam da ću Labusa podržati samo ako pristane da bude kandidat Demokratske stranke; pošto je odbio, podržao sam Vojislava Koštunicu. Pored mene, Koštunicu su podržali Dušan Mihajlović, Nebojša Čović, Mile Isakov... Ostali su stali iza Labusa. Vrlo brzo posle tih izbora, kada je G17 počeo na onaj način da kritikuje vladu, Zoran mi je rekao – bio si u pravu.

Zorana Đinđića ste upoznali dok je bio student; sticajem okolnosti, Borisa Tadića još i ranije. Obojica su, posle vas, vodila Demokratsku stranku. Da li su i koliko njihove ličnosti uticale na karakter DS-a?

Jesu, naravno. Ali, hajde da najpre vidimo u čemu je razlika, a u čemu sličnost između ta dva čoveka. Prvo, Zoran Đinđić je bio obrazovaniji, skloniji teoriji, principijelniji u nekim rešenjima; istovremeno, bio je pragmatik koji je mislio da su efekti i cilj mnogo važniji od metoda i načina kako do tog cilja doći. U kasnijem periodu svog političkog delovanja, Đinđić je bio veoma kritičan prema nekim teorijskim razmatranjima. Sve češće je tražio praktična rešenja. Tokom konflikta sa mnom 1994, optuživao me je za "prazne teorije", za "utopiju", za "pravljenje cokula za ljude u Sahari". Pozivao je na realnost, na pragmatizam. U pokušaju da, recimo, od Koštunice otme patrijarha Pavla, pristao je da uvede veronauku u škole, ponudio crkvi da predloži svog kandidata za ministra vera... Inače, nije bio religiozan, daleko od toga. Ili, kada je vraćao Karađorđeviće... Protivio sam se nameri da se Karađorđevićima dozvoli pravo na dvor...

Zašto?

Zato što je u pitanju bila simbolika. Srbija je republika i mislio sam da nema smisla da se sa tim izmotavamo, da pravimo nekakve krunske savete samo da bi nekim ljudima omogućili da se nečim bave. Naravno, nisam imao ništa protiv da Karađorđevićima vratimo pasoše i neku pristojnu vilu.

"Dobro, pustimo čoveka da dođe i proslavi rođendan u kući u kojoj je rođen. Šta smeta?", pitao me je Đinđić. "Kinezi su caru dali da bude baštovan, pa što ne bismo pustili i mi ovog našeg?"

"Znam", rekao sam. "Ali ovaj naš neće da bude baštovan, već kralj. Pored toga, nije rođen ovde; rođen je u Londonu..."

"Ti si dogmatik, nećeš monarhiju ni po koju cenu", svađao se.

"U pravu si, neću monarhiju. Ali ne zato što sam dogmatik, nego baš zbog toga što sam demokrata. Monarhija ukida jednakost među ljudima. Pa, zbog toga su dizane revolucije po svetu..."

"Dobro, bre, nemoj da cepidlačiš!", prekidao me je. "Pusti čoveka kada je već navalio..."

Inače, ni Đinđić nije bio monarhista?

Bože sačuvaj! Samo je bio pragmatičan. Mislio je – neka sanjaju monarhiju, samo neka budu uz nas.

A Boris Tadić? Je li on pragmatičan?

Boris Tadić je odrastao u drugačijem miljeu, pre svega porodičnom. Kada sam 1994. imao taj lom u stranci, Boris i njegov otac su bili na mojoj strani. Tokom prvih godina mandata, Boris je svojom toplinom i neposrednošću uspevao da osvoji ljude. Verovali su mu... To dokazuje i činjenica da je rejting Demokratske stranke vrlo brzo udvostručen. Pored toga, Boris Tadić je dva puta dobio predsedničke izbore i stranku doveo do najviših dometa koji se tako lako neće ponovo dostići. Eto, a sada ispade da to nije važno! Kada čujem da nije bitno kolika smo stranka, nego da smo disciplinovani... Izvinite, to ne može biti strategija Demokratske stranke. Cilj svake partije je da bude velika, što masovnija, jer jedino na taj način ima šansu da utiče na društvene reforme koje su i razlog njenog postojanja... I, da se vratimo razlikama: temperament Borisa Tadića jeste drugačiji od Đinđićevog: smireniji je, manje energičan...

"Posmatram vas", rekao mi je jednom Milovan Đilas, "vi ste ovde najobrazovaniji, najprincipijelniji, ali ne mislim da ćete napraviti najveću političku karijeru."

"Zašto", pitao sam ga.

"Zato što vam nedostaje ona neophodna doza brutalnosti."

Možda je tako nešto nedostajalo i Borisu Tadiću. Jer, politika je takva: zahteva rezove – često i one veoma oštre i bolne – i, ko na to nije spreman, u politici neće daleko dogurati. Iako je Boris daleko dogurao...

Kada ga već pomenuste... Devedesetih, u periodu nastanka višepartijskog sistema, Srbija je intenzivno tražila svog Vaclava Havela. Kako to da Milovanu Đilasu niko nije ponudio neki angažman?

Zato što je biografija Milovan Đilas imala dva dela – prvi je bio rigidan, žestok, komunistički; imali ste rat, partizane, razne stvari... Naravno, postojao je i onaj drugi period, posle 1954, u kome je Đilas postao jedan od prvih istočnoevropskih disidenata, robijaša, žrtava... Naše tadašnje političko organizovanje, čiji je cilj bio okupljanje što više ljudi, dominantno se odvijalo kroz legitimaciju antikomunizma...

Koji je, manje ili više, bio kamuflirani nacionalizam. A Đilas nije bio nacionalista. I bio je – Jugosloven.

Jeste, ali je, zbog ovog prvog dela biografije, veoma teško prolazio. Nacionalisti i tradicionalisti su mu, kažem, teško zaboravljali komunistički period.

Čudno da su Dobrici Ćosiću tako lako zaboravili činjenicu da je bio član SK sve do 1972, da je, tražeći inspiraciju za nikada napisani roman, uz dozvolu Aleksandra Rankovića, boravio na Golom otoku, da je putovao "galebom"praveći društvo Titu...

Nije čudno! Kada sam organizovao osnivačku skupštinu DS-a, imao sam velikih problema zbog toga što sam na nju pozvao Milovana Đilasa i Dobricu Ćosića. Mnogi su se pobunili protiv Đilasa. Međutim, moram da kažem da je tim nacionalističkim krugovima i Dobrica Ćosić bio suspektan; doduše, mnogo manje, budući da se ranije uključio u nacionalni program. Najzad, ne zaboravite da su svi ti naši disidenti-nacionalisti voleli da, kao zaštitu, imaju nekoga čiji je telefon uvek bio otvoren prema vrhovima CK. Dobrica Ćosić je tu liniju imao otvorenu... Na mesto predsednika SRJ, Ćosića je doveo Slobodan Milošević, ne nacionalisti. Hoću da kažem da Ćosiću, uprkos svemu, nacionalisti nikada do kraja nisu oprostili komunističku prošlost. Sa njima sam, uostalom, imao problem i oko Zorana Đinđića; tražili su da ga smenim.

Ko je tražio?

Nikola Milišević, Kosta Čavoški, Bora Pekić... Smetalo im je Đinđićevo "vrdanje" oko nacionalnog pitanja. Ipak, nekako sam uspeo da ga sačuvam... I, da, pitali ste me: posle tog mukotrpnog perioda, rađanja i uvođenja stranke u politički i parlamentarni život, sa Đinđićem na čelu, DS je ipak izrastao u modernu i efikasnu političku organizaciju; u vreme Borisa Tadića, stranka je dobila na masovnosti, ali je izgubila programsku fizionomiju i prepoznatljivu efikasnost. Tadić je proširio koalicione potencijale, što je imalo efekat na broj glasova; istovremeno, to je umanjivalo mogućnost kontrolisanja politike.

U kom smislu?

Napravljeno je mnogo kompromisa; stranka je počela da luta. Često sam upozoravao na to da, metaforički rečeno, iako vozi desno, DS daje levi žmigavac; na taj način, ulazi u opasnost da izazove saobraćani haos. Jer, kako je, recimo, moguće da jedna socijaldemokratska stranka u svojim

redovima ima toliko bogatih ljudi? Izvinite, to ne ide zajedno. Problem je predstavljalo i mešanje državnog i partijskog aparata, jednog i drugog kabineta, ljudi koji su uticali na političke odluke... Kada sam, pre dve ili tri godine prelistavao neku svoju knjigu, naleteo sam na poznati spisak od dvadesetak pouka vladarima; to sam, šaleći se, odneo Borisu Tadiću. Prva od tih pouka je glasila: sa porastom moći raste i opasnost; na vrhuncu moći je opasnost najveća jer tu čovek stekne najvećeg mogućeg neprijatelja – sebe sama – koji ga onda uverava da zna sve, da može sve i da sme sve. Ne znam da li je Boris to pogledao...

Mnogi glasači su Demokratskoj stranci zamjerili ne saradnju sa SPS-om – to je politika – nego one silne javne izlive ljubavi i naklonosti, priču o dva bola... Kako ste na to gledali?

Reč je o rasplinitosti, o nedostatku koncepcije... Nije, dakle, problem ponuditi saradnju, ali – zašto "istorijsko pomirenje"?! Bio sam protiv toga. I to sam rekao Tadiću. Kada je potpisivana Deklaracija o pomirenju sa socijalistima, nisam hteo tome da prisustvujem. Zašto? Zato što sam je shvatio kao relativizacija svega. Nekako baš u to vreme, sećate se, odjednom je krenula kritika 5. oktobra, priča kako smo sve upropastili...

Jeste li? Šta je ostalo od 5. oktobra?

Naravno da nismo. Vratili smo zemlju u UN, u međunarodne institucije, završili saradnju sa Hagom, dobili kandidaturu za članstvo u EU... Očigledno, ovde neko pokušava da nas natera da zaboravimo da je devedesetih državni vrh ovu zemlju toliko dobro vodio da je njeno gotovo celo njeno političko, vojno i policijsko rukovodstvo završilo u Hagu; da smo bili pod sankcijama, imali enormnu inflaciju; da nije bilo benzina, da su radnje bile prazne; da su ubijani novinari; da smo bombardovani od strane NATO pakta... Danas, na sceni imamo povratak autoritarne vladavine gde, u ime nekakvog autoriteta, popularni vođa rešava sve probleme – od raketa do mleka. Osim što su pohapsili ove koje su pohapsili, šta je ova Vlada uradila? Pa, ne živi se od hapšenja. To možda može da zabavi i trenutno zadovolji narod, ali ne može da mu plati struju, da napuni frižidere. Koje je to reforme sprovela ova Vlada? Pokvarila Zakon o narodnoj banci, čime su finansijski sektor učinili još zavisnijim, ustrajala na održavanju partijskog karaktera javnih preduzeća, umesto institucija, uspostavila kult ličnosti jednog čoveka, dozvolila tiraniju tabloida koji, zahvaljujući policijskim izveštajima, najavljuju hapšenja, vode hajke....

Doduše, ovo poslednje nije izmislila ova vlada...